

**DAVLATNING OZIQ-OVQAT XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDA
BELGILAGAN VAZIFALARI VA ULARNI AMALGA
OSHISHINING HOLATI**

*Jamoat xavfsizligi universiteti magistranti
Xayitali Sheraliev*

Annotatsiya: Maqolada oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashda xalqaro tashkilotlar va davlatning vazifalari, shu borada amalga oshirilayotgan ishlar hamda strategik maqsadlarga erishish bo'yicha ishlab chiqilgan dasturlarning dolzarbligi. Oziq-ovqat xavfsizligini mamlakat iqtisodiy xavfsizligidagi ahamiyatining o'ziga xos xususiyatlari ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: davlat, iqtisodiyot, oziq-ovqat xavfsizligi, qishloq xo'jaligi, ekin maydoni, aholi soni, iste'mol, ehtiyoj, ishlab chiqarish, eksport.

**TASKS SET BY THE STATE IN ENSURING FOOD SAFETY AND THE
STATUS OF THEIR IMPLEMENTATION**

University of Public Safety
Master's student Khayitali Sheraliev

Annotation: In the article, the tasks of international organizations and the state in ensuring food safety, the work being carried out in this regard, and the relevance of the programs developed to achieve strategic goals. Specific characteristics of the importance of food safety in the country's economic security are considered.

Key words: state, economy, food security, agriculture, cultivated area, population, consumption, need, production, export.

1. Kirish.

Jahonda globallashuv jarayonlari, iqlim o'zgarishi va suv tanqisligi ortayotgan hamda geosiyosiy vaziyatlarning o'zgarishi barcha davlatlarda o'ziga xos oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash chora-tadbirlar tizimini ishlab chiqish tendensiyasini kuchaytirmoqda. "Global oziq-ovqat indeksi-2022" da mamlakatimiz 113 ta mamlakat orasida o'n ikki pog'ona yuqoriga ko'tarilib 113 ta mamlakat orasida 73 o'rinni egallagan va eng yuqori natija ko'rsatgan 10 mamlakat orasida birinchi o'rinni egallagan.

Jahon tajribasiga ko'ra mamlakatlarda oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashga erishish qishloq xo'jaligi mahsulotlarini ishlab chiqaruvchi va qayta ishlovchi iqtisodiyot sub'ektlarini davlat tomonidan har tomonlama qo'llab-quvvatlashni taqozo qilmoqda. Shunga mos holda O'zbekistonda xam oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash

borasida ijtimoiy-iqtisodiy va strategik ahamiyatga ega bo'lgan chora-tadbirlar jadallashtirilmogda. Jumladan, "...2026 yilga borib oziq-ovqat mahsulotlari hajmini 7,4 mln tonnaga, qayta ishlash darajasini sut bo'yicha 32 foiz, go'sht - 25 foiz, meva-sabzavot - 28 foizga yetkazish"¹ bo'yicha ustuvor vazifalar belgilangan. Mazkur holat respublikada oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash va ishlab chiqarish sohalarini o'zgarib borayotgan shart-sharoitlarga moslashtirish, ulardan mamlakat innovasion taraqqiyotini jadallashtirishda samarali foydalanish masalalarini hozirgi kunning eng dolzarb muammolaridan biriga aylantirdi hamda ushbu sohada ilmiy tadqiqot ishlarini yanada kuchaytirishni ob'ektiv zarurat ekanligini ko'rsatdi.

2. Adabiyotlar sharhi.

Mavzuga oid adabiyotlarda davlat tomonidan aholini yetarli darajada va sifatli oziq-ovqat mahsulotlari bilan ta'minlash, oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashga oid vazifalarini dunyoning bir qator olimlari va xalqaro tashkilotlari tomonidan tadqiqotlar olib borilganligi kuzatiladi. Jumladan, S.A. Kravchenko (2014) davlat milliy xavfsizligi va oziq-ovqat xavfsizligiga ta'sir qiluvchi omillarni tahlil qilingan hamda ushbu omillar ichida ximiya va biologik omillarning o'rni atroflicha ko'rib chiqilgan. Tahlil natijalariga asosan mamlakatda olib borilayotgan GMOga qarshi kurashish siyosatning ahamiyati yoritilib, bu borada amalga oshirilishi kerak bo'lgan chora-tadbirlar yoritilgan.

Gordienko D.V. (2009) oziq-ovqat xavfsizligi ta'minlash davlatning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashning bir qismi sifatida e'tirof etib, davlatning oziq-ovqat xavfsizligi ta'minlash vaziyalari tadqiq qilinib, uning ilmiy-amaliy jihatlarini bayon etilgan.

Mamlakatimiz olimlaridan T.S. Rasulov va boshqalar (2017) tomonidan tayyorlangan monografiyada oziq-ovqat xavfsizligining nazariy jihatlarini, ularning o'zgarish tendensiyalari, ta'sir ko'rsatuvchi omillar va bu borada davlat tomonidan olib borilishi kerak bo'lgan ijtimoiy-iqtisodiy chora-tadbirlar batafsil yoritilgan.

X.P.Abulqosimov va D.N.Saidovalar (2016) "Agrar siyosat va oziq-ovkat xavfsizligi" darsliklarida davlat agrar sohasidagi mavjud muammolar va ularni bartaraf etishda davlatning vazifasi, amalga oshirilishi zarur bo'lgan strategik dasturlar va bu borada xalqaro tajribalaridan foydalanish orqali oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash bayon etilgan.

O.A. Abdug'aniev (2018) o'z maqolasida davlat tomonidan oziq-ovqat xavfsizligi ta'minlashda mintaqaviy xususiyatlariga alohida e'tibor qaratish kerakligini va mintaqalar oziq-ovqat bilan ta'minlanganlik darajasini aniqlash usullari va mezonlarini ko'rsatib o'tgan.

A.V.Vaxabov (2009) mamlakatda ishlab chiqarishni rivojlantirishda investitsiyalashni mintaqaviy jihatlarini, aholi daromadlari va sohalar rivojlanishining

¹ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 28 yanvardagi "2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning Taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-sonli Farmoni. <https://lex.uz/docs/5841063>

oziq-ovqat xavfsizligi ta'sirini oshirishda davlat tomonidan amalga oshirilishi kerak bo'lgan chora-tadbirlar yoritilgan.

3. Tadqiqot metodologiyasi.

Oziq-ovqat xavfsizligi ta'minlash borasida davlat tomonidan olib borilayotgan islohatlar, olimlarning olib borilayotgan tadqiqodlarni tahlil qilish, mavzu yuzasidan ma'lumotlarni to'plash va umumlashtirish, tahlil qilish, statistik metod kabi tadqiqot usullaridan foydalanildi.

4. Tahlil va natijalar muhokamasi.

Mamlakat oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash vazifasi - milliy va iqtisodiy xavfsizlikning ajralmas bir qismi hisoblanadi, chunki aholini sifatli va to'yimli oziq-ovqat mahsulotlari bilan yetarli darajada ta'minlash har bir mamlakat oldida turgan muhim ijtimoiy-iqtisodiy vazifalardan biri hisoblanadi. Bugungi kunda oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash masalasi xalqaro darajada Birlashgan millatlar tashkiloti darajasida (FAO) ko'rib chiqilayotgan va butun dunyo mamlakatlari uchun birdek muhim bo'lgan ustuvor yo'nalishlardan biri hisoblanadi.

Davlat tomonidan iqtisodiyotni yanada rivojlantirish va oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashda birinchi navbatda agrar soha islohatlariga alohida e'tibor qaratilmoqda chunki, agrar islohatlar natijasida qishloq xo'jaligida oziq-ovqat mahsulotlari yetishtiriladi va oziq-ovqat sanoati uchun kerakli xom-ashyo yetkazib beriladi.

Mamlakatimizda oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash borasida 2017-2024 yillar davomida quyidagi muhim qarorlar va farmonlar qabul qilindi:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 16 yanvardagi PF-5303-sonli "Mamlakatning oziq-ovqat xavfsizligini yanada ta'minlash chora-tadbirlari to'g'risida", 2019 yil 23 oktyabr PF-5853-sonli "O'zbekiston Respublikasi qishloq xo'jaligini rivojlantirishning 2020-2030 yillarga mo'ljallangan strategiyasini tasdiqlash to'g'risida", 2020 yil 10 iyul PF-6024-sonli "O'zbekiston Respublikasi Suv xo'jaligini rivojlantirishning 2020-2030 yillarga mo'ljallangan konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida", 2022 yil 28 yanvardagi PF-60-sonli "2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning Taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi, 2024 yil 16 fevral №PF-36 "Respublikada oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashning qo'shimcha chora-tadbirlari to'g'risida", 2024 yil 20 iyundagi №PQ-227 "Qishloq xo'jaligi va oziq-ovqat sohasidagi islohotlarni jadallashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida" qarorlari va farmonlari.

2. Vazirlar Mahkamasining 2019 yil 17 apreldagi 324-sonli "Dehqon xo'jaliklari va tomorqa yer uchastkalaridan foydalanish samaradorligini oshirish chora-tadbirlari to'g'risida", 2022 yil 31 martdagi 147-sonli "Oziq-ovqat xavfsizligi va ichki bozorda narxlar barqarorligini ta'minlash bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida", 2024 yil 01 avgustdagi №476-sonli "Oziq-ovqat sanoati mahsulotlarini

ishlab chiqarishni qo‘llab-quvvatlashning samarali mexanizmlarini joriy etish to‘g‘risida”gi qarorlari va mazkur sohaga tegishli boshqa me’yoriy-huquqiy hujjatlarda belgilangan vazifalarni bajarish davlat oldiagi muhim vazifalardan sanaladi.

Ushbu qaror va farmonlar hamda shu bilan bog‘lik me’yoriy huquqiy hujjatlarning bajarilishi oziq-ovqat xavfsizligi ta’minlashning asosi hisoblanadi, dalatimiz shular asosida o‘ziga xos dasturlarni ishlab chiqadi va kerakli chora tadbirlarni amalga oshiradi.

O‘zbekistonda agrar sohani rivojlantirish orqali oziq-ovqat havfsizligini ta’minlash borasida keng ko‘lamli ishlar amalga oshirilmoqda, chunki xalqaro me’yorlar bo‘yicha oziq-ovqat mahsulotlari miqdori va aholi soni o‘rtasida to‘g‘ridan-to‘g‘ri bog‘liqlik mavjud bo‘lib, aholi soni ortgani sari oziq ovqat mahsulotlariga bo‘lgan talab ortib boradi, shu sababli mamlakat aholisining o‘sib borishi va oziq-ovqat mahsulotlarini ishlab chiqarish orasidagi mutanosiblikni ta’minlab borish zarur hisoblanadi. Mamlakatimizda aholi soni yildan-yilga ortib bormoqda, 2024 yilning 1-yanvar holatiga 36799,8 mln. kishi tashkil qilgan (1-jadval).

1-jadval

Mamlakatimizda 2018-2022 yillarda oziq ovqat mahsulotlari ishlab chiqarish ko‘rsatkichlari

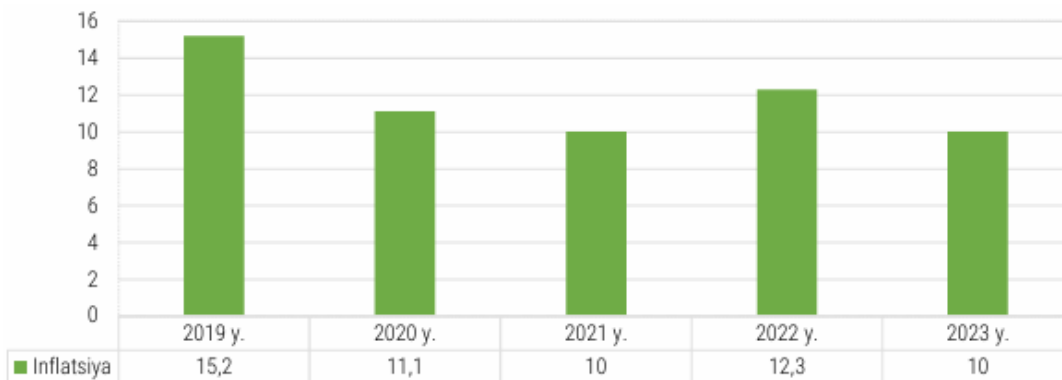
Ko‘rsatkichlar	yillar			
	2020	2021	2022	2023
Aholi soni (ming kishi)	33905,2	34558,9	35271,3	36024,9
Qishloq xo‘jaligi ekinlari maydoni ming gektar	3396,1	3260,7	3260,7	3360,2
Qishloq xo‘jaligi mahsuloti, mlrd. so‘m	250250,6	303415,5	345191,7	405418,0
Sanoatda Oziq ovqat mahsulotlari ishlab chiqarish mlrd. so‘m	368740,2	456056,1	553265,0	658991,7
Iste‘mol narxlari indeksi (oziq ovqat mahsulotlari)	111,1	110,0	112,3	108,8

Jadvaldan ko‘rinib turibdiki, mamlakatimizdagi aholi soni 2020-2023 yillarda 2119,7 ming kishiga ko‘paygan. Mamlakatimiz aholi sonini yillar kesimida doimiy o‘sish tendensiyasiga ega bo‘lganligi yoki 2023 yilda 2020 yilga nisbatan 106 foizga ortganligini ko‘ramiz. Aholiga asosiy oziq ovqat mahsulotlari yetkazib beruvchi soha qishloq xo‘jaligi uchun zarur bo‘lgan ekin maydonlari esa aksincha kamayish tendensiyasiga ega ekanligini ko‘rishimiz mumkin. Mamlakatimiz ekin maydonlari esa aksincha, 2020-2023 yillarda 35,9 ming gektarga kamayganligini ko‘rishimiz mumkin.

Bizga ma’lumki boshqa omillar o‘zgarmaganda, aholi ehtiyojlari uchun asosiy oziq ovqat mahsulotlari yetkazib beruvchi qishloq xo‘jaligi yerlarining kamayishi va

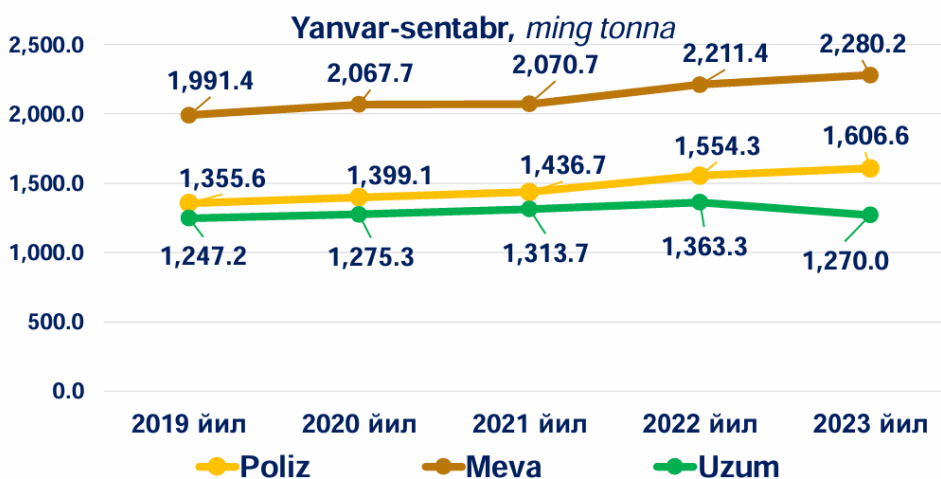
shu vaqt davomida aholi sonining ortishi oziq ovqat mahsulotlari taqchilligini yoki oziq ovqat inqirozini kelib chiqishiga sabab bo‘ladi. Faqatgina davlat tomonidan oziq-ovqat xavfsizligini ta’minlash borasida olib borilgan ishlar natijasidagina bu kabi muammolar bartaraf etilishi mumkin.

Yuqoridagi aholi sonining ortishi va qishloq xo‘jaligi yerlarining kamayishi oziq-ovqat mahsulotlarining yetishtirishini kamayishiga sabab bo‘ladigan bo‘lsa, mamlakatdagi inflyatsiya darajasining ortib borishi asosiy turdagi iste’mol tovarlari narxining ortishiga va qimmatchilikka sabab bo‘ladi 2-jadval.

2-jadval. Mamlakatimizda 2019-2023 yillardagi inflyatsiya ko‘rsatkichlari

Mamlakatimizda kuzatilgan inflyatsiya 2019-2023 yillar kesimida bir ko‘tarilib (15,2 va 10) bir tushishiga qaramasdan oziq-ovqat xavfsizligini ta’minlash borasida olib borilgan ishlar o‘zining samarasini ko‘rsatgan. COVID-19 pandemiyasi sababli 2019 yilda inflyatsiya eng yuqori 15,2 foizga ortgan bo‘lsa, 2023 yilga kelib olib borilgan monetar siyosat natijasida inflyatsiya 10 foizni tashkil qilganligini ko‘rish mumkin. Aholi daromadlarning ortib borishi va oziq-ovqat mahsulotlari yetishtirish hajmining ortishi natijasida, aholi o‘ziga kerakli oziq-ovqat mahsulotlarini xarid qilish imkoniyatiga ega bo‘lgan 1-rasm.

1-rasm. Mamlakatimizda oziq-ovqat mahsulotlarini yetishtirish hajmi.

Tahlil qilinyotgan 2019-2023 yillar davomida mamlakatimizda asosiy oziq-ovqat mahsulotlaridan bo'lgan poliz mahsulotlari va mevalar doimiy ravishda o'sish tendensiyasiga ega bo'lgan bo'lsa, uzum yetishtirish esa aksincha 2019-2022 yillar davomida ortib borgan va 2023 yilda qishning sovuq keganligi sababli 2022 yildagi 1363,3 ming tonnadan 1270,0 tonnaga tushib qolgan. Bugungi kunda mamlakatimiz xorijga yuqori sifatli poliz mahsulotlari va mevalarni ekport qilish imkoniyatiga ega hisoblanadi.

Oziq-ovqat xavfsizligi ta'minlashda qishloq xo'jaligi mahsulotlarini yetishtirish, yig'ishtirish, saqlash va qayta ishlash tarmog'i xam muhim ahamiyat kasb etadi. Shu sabali ham davlat dasturlarida oziq-ovqat va meva-sabzavotchilik yo'nalishlarini takomillashtirish borasida ham alohida to'xtalib o'tilgan. Jumladan, Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasida 2025 yil mart oyiga qadar xalqaro moliya institutlarining 3 mln AQSh dollari miqdoridagi mablag'lari hisobidan Samarqand agroinnovatsiyalar va tadqiqotlar instituti hamda Oziq-ovqat texnologiyasi va muhandisligi xalqaro instituti huzurida xalqaro akkreditatsiyadan o'tgan oziq-ovqat va meva-sabzavotchilik yo'nalishidagi laboratoriyani tashkil etish zarurligi ko'rsatilgan.

Mamlakatimizda ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlam mavjudligi va ular hamisha davlat himoyasida ekanligi sabali, «Ijtimoiy himoya yagona reestri»ga kiritilgan jismoniy shaxslar tomonidan sotib olinganda qo'shilgan qiymat solig'i summasi qaytarib beriladigan ayrim turdagi oziq-ovqat mahsulotlari ro'yxati ishlab chiqilgan, ularga quyidagilar kiritilgan; qo'y go'shti, parranda go'shti, mol go'shti, tuxum, o'simlik yog'i, un, shakar, dori vositalari va tibbiy xizmatlar.

Ijtimoiy himoyaga muhtoj aholi qatlamini oziq-ovqat mahsulotlari bilan ta'minlashga ta'sir qiluvchi asosiy omillardan mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish darajasi hisoblanadi. Mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish darajasiga qarab unda oziq-ovqat xavfsizligi ta'minlangan yoki ta'minlanmaganligi to'g'risida xulosa chiqarish mumkin. Mamlakatimizda yildan yilga ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish kuzatilmogda va mos holda oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash darajasi ham ortib bormogda. Oziq ovqat mahsulotlari ishlab chiqarish va ularni eksport qilish orqali mamlakatimizga xorijiy valyutalarnin kirib kelishini yanada oshirish mumkin bo'ladi 2-rasm.

2-rasm. Meva-sabzavot mahsulotlari eksporti (2023-yil yanvar-dekabr)

Davlat tomonidan yaratilgan qulay shart-sharoitlar sababi mamlakatimizda oziq-ovqat mahsulotlarini eksport qilish hajmi ortib bormoqda jumladan, 2023 yilda mosh, qovun-tarvuz, olxo'ri, tariq, piyoz, giloz va o'rik eksporti oldingiga nisbatan sezilarli darajada ortganligini ko'rish mumkin.

2023 yildagi noqulay ob-havo sababi ba'zi turdagi qishloq xo'jaligi mahsulotlari, uzum, karam, shaftoli va pomidorlar eksporti ham kamayganligi ham ko'rinib turibdi. Shu bilan birgalikda oziq-ovqat mahsulotlari eksporti kamayishiga sabablar haqida mamlakatimiz prezidenti Sh.Mirziyoev "Ma'lumki, dunyoda oziq-ovqat tanqisligi kuchayib bormoqda. Eksportga qo'yilayotgan cheklovlar va transport-logistikadagi uzilishlar muammolarni yanada chuqurlashtirmoqda. Tahlillarga ko'ra, joriy yilda dunyoda oziq-ovqat mahsulotlari narxi kamida 20 foizga o'sishi prognoz qilinmoqda" deb ta'kidladi. Davlatimizda bu borada amalga oshirilayotgan ishlar va olib borilayotgan islohatlar aholini turmush farovonligini yaxshilash va ularning oziq-ovqat mahsulotlariga bo'lgan ehtiyojlarni yetarli darajada ta'minlash hukumatning asosiy vazifalaridan biri ekanligini ko'rsatib turibdi.

5. Xulosa va takliflar.

Hozirda mamlakatimiz aholisini oziq-ovqat mahsulotlariga bo'lgan talabi va taklif o'rtasida sezilarli tafavudlar kuzatilmoqda, shu sababli davlat tomonidan aholini oziq-ovqat mahsulotlariga bo'lgan ehtiyojining mahalliy ishlab chiqaruvchilar imkoniyatidan foydalangan holda, aholining 100 foiz ehtiyojiga yetarli ishlab chiqarish

tashkil etish, hamda mavjud imkoniyatlardan to‘liq va samarali foydalangan holda bu sohadagi muammolarga yechim topish mumkin bo‘ladi.

Oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi oshirishda davlat hosildorlikni oshirish uchun iqtisodiy xarajatlarni ko‘paytirish, qayta ishlash sohasiga investitsiya jalb qilishga ahamiyat berish kerak bo‘ladi.

Adabiyotlar/Literatura/Reference:

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 28 yanvardagi “2022 — 2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida” gi PF-60 son Farmoni

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023 yil 28 fevraldagi «2022 — 2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasini «Insonga e’tibor va sifatli ta’lim yili»da amalga oshirishga oid davlat dasturi to‘g‘risida»gi PF-27-sonli farmoni

lex.uz O‘zbekiston Respublikasi qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi

AGRO.UZ - Statistika ma’lumotlari

Nikitenko P.G., Bulavko V.G. Ekonomicheskaya bezopasnost: teoriya, metodologiya, praktika. Institut ekonomiki NAN Belorusi. – Minsk: Pravo i ekonomika, 2009. – S.178-179.

Kravchenko S.A. Faktor yedı v biopolitike i natsionalnoy bezopasnosti // VESTNIK MGIMO UNIVERSITETA, 2014. – № 6 (39). – S. 189–198.

Gordienko D.V. Osnovy ekonomicheskoy bezopasnosti gosudarstva. Analiticheskiy doklad.-M., 2009.-S.48.

Rasulov T.S. Oziq-ovqat xavfsizligini ta’minlashning nazariy jihatlar va yo‘nalishlari. Monografiya. – T.: “Fan va texnologiya”, 2017. – 152 bet.

Abdug‘aniev O.A. Mintaqaning oziq-ovqat bilan ta’minlanganligini baholash usullari va mezonlari //”Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar” ilmiy elektron jurnali. №3. May-iyun 2018 yil.

president.uz Oziq-ovqat mahsulotlari yetishtirish uchun qo‘shimcha imkoniyatlar belgilandi

<https://xs.uz/uzkr/post/oziq-ovqat-sanoati-uyushmasi-raisi-osimlik-yogi-narkhining-kotarilishiga-izoh-berdi>

<https://stat.uz/uz/rasmiy-statistika/demography-2> O‘zbekiston Respublikasi Davlat Statistika Qo‘mitasi ma’lumotlari asosida muallif tomonidan tuzildi